

Mr. Jasmin JAJČEVIĆ

Centar za istraživanje moderne i savremene historije

GLASNIK BIHORA, BR. 1,
Zbornik radova sa Naučnog skupa „BIHOR KROZ PROŠLOST“,
Petnjica, 31. jul 2015. godine, Centar za kulturu Petnjica,
Petnjica 2016, 226.

Prvi broj časopisa „*Glasnik Bihora*“ predstavlja Zbornik radova sa prvog Naučnog skupa održanog u Petnjici 31. jula 2015. godine posvećenog Bihoru i njegovoj historijskoj prošlosti. Taj skup eminentnih znalaca u oblasti historijske nauke iniciran je od strane direktora Doma kulture u Petnjici, Sinana Tiganja i njegovih bliskih saradnika, a u okviru manifestacije „*Bihorsko kulturno ljeto*“. Zamisao članova Redakcionog odbora, poštovalaca Bihora i zaljubljenika pisane riječi, jesta da bi ovakva publikacija u narednom periodu trebala da otvori svoje stranice za stručnjake različitih profila, a prvenstveno sa ciljem pružanja dodatnog posticaja razvoju nauke, umjetnosti i kulture na području Bihora. Redakcioni odbor¹ je bio svjestan činjenice da bi samo takvim djelovanjem bio stvoren novi i dodatni prostor za objavljivanje različitih rezultata ne samo iz oblasti historiografije, već i iz oblasti duhovnog, materijalnog i kulturnog naslijeđa, kao i drugih naučnih oblasti, zatim za međusobno upoznavanje i zbližavanje ljudi.

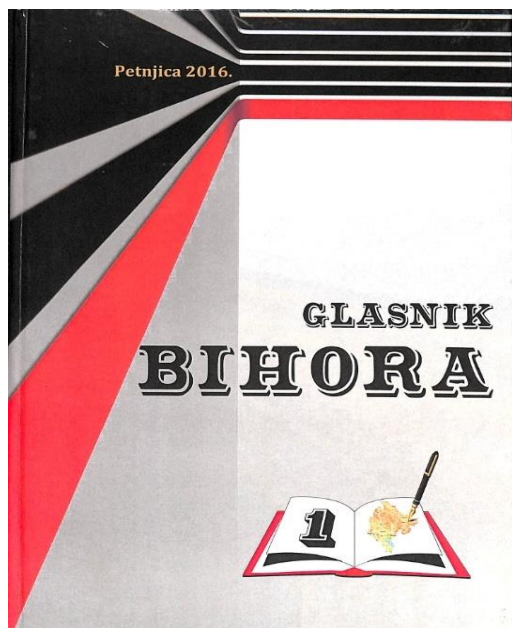
Izdavač je Centar za kulturu Petnjica, a štampa Pegaz, Bijelo Polje. Struktura časopisa sastoji se od jednog poglavlja naslovljen „*Saopštenja*“. U uvodnom dijelu časopisa (str. 7-14) data je *Riječ redakcije*, zatim *Pozdravna riječ Direktora Doma kulture na otvaranje Naučnog skupa* (Sinan Tiganj) i *Pozdravna riječ Predsjednika Organizacionog odbora Naučnog skupa* (Sait Š. Šabotić).

U rubrici *Saopštenja* objavljeno je ukupno deset radova (str. 17-219). Riječ je o radovima koji su po strukturi i sadržaju raznovrsni, tematski su oblikovani tako da široko tretiraju problematiku vezanu prošlost Bihora od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata.

---

¹ Redakcioni odbor čine: Akademik Prof. dr. Šerbo Rastoder, Prof. dr. sc. Azem Kožar, Prof. dr. Draško Došljak, Prof. dr. Izet Šabotić, Doc. dr. Zećir Ramčilović, Doc. dr. Marijan Premović, mr. sc. Sait Š. Šabotić, Predrag Lutovac, Nadžib Kočan, mr. cand. Admir Adrović, Samir Agović, Sinan Tiganj.

„Torine“, naslov rada je autora Predraga Lutovca² (17-30). Autor u radu iznosi nova saznanja u vezi sa arheološkim istraživanjima Bihora sprovedenim 2007. godine, kojima je bio obuhvaćen i lokalitet Torine, smješten u Radmanskoj klisuri na nadmorskoj visini od 1.200 m. Sprovedena sondažna istraživanja ukazuju na rane začetke života u Bihoru, a posebno bogastvo arheoloških nalaza pronađenih u pećini „Jerinin grad“. Mnoštvo keramičkih fragmenata, koštanih i kremenih alatki, fragmenata rimske keramike i jedan bronzani novčić iz vremena Konstantina II, ukazuju da se kontinuitet življenja na istraživanom prostoru nije prekidao od vremena eneolita. Lokalitet Torine se nalazi zapadno od ulaza u kanjon Radmanske rijeke, a neposredno ispod

kamenih kosina brda Džilita i Stubice. Plato je dug oko 150 metara, nejednake je širine, koja varira od 30 do 50 metara, a sa južne okomite strane podzidan je velikim kamenim blokovima. Veoma lak pristup kanjonu sa tekućom vodom, bio je primaran uslov za formiranje naselja o čemu svjedoče mnogobrojni fragmenti keremike i kremenosti na strminama i vododerinama ispod zaravnjenog platoa.

Autor drugog rada (31-62), koji nosi naslov „Gornji Bihor u XV i XVI vijeku“ je Nadžib Kočan³. Gornji Bihor je oblast koja se nalazi na sjeveroistočnom dijelu današnje Crne Gore. U okviru ove oblasti

izdvajaju se dvije cjeline: župska i planinska. Zbog povoljnih prirodnih uslova za život ljudi, ovaj prostor je bio naseljen još u doba neolita. Najviše materijalnih ostataka vezano je za Slovence, dok dolaskom Osmanlija 1455. godine kroz razne popise koje je vršila osmanska administracija po prvi put se pominju imena pojedinih gornjobihorskih sela. Na osnovu ovih popisa može se izučavati društvenii i pravni položaj ovih sela, kao i privredno stanje ove oblasti i njena ekonomska moć. Autor navodi da su od posebnog značaja popisi koji su vršeni u XV i XVI vijeku. Ti popisi pokazuju da je poljoprivreda bila dominantna grana zanimanja u kojoj je preovladavala zemljoradnja, uz koju je bilo razvijeno i stočarstvo. Većinsko stanovništvo je bilo hrišćansko sa malim brojem stanovnika islamske vjeroispovjesti. Gornji Bihor se prostire na 173 km² i u njemu se sada nalazi 28 naselja sa većinskim bošnjačkim stanovništvom.

---

² Predrag Lutovac – Polimski muzej-Berane

³ Nadžib Kočan – Muzej „Ras“ – Novi Pazar

Marijan Premović⁴ je autor rada „*Poljoprivreda nahije Bihor u XVI vijeku*“ (63-70). U ovom radu autor je prikazao razvoj poljoprivrede u nahiji Bihor u drugoj polovini XVI vijeka. O zemljoradničkoj djelatnosti na ovom prostoru određeniju sliku pruža opširni popis Prizrenskog sandžaka iz 1571. godine. Popis je nastao za vrijeme sultana Selima II (1566-1574). Zahvaljujući ovom defteru danas smo u mogućnosti da saznamo koje su vrste poljoprivrednih kultura zasijavane i shvatimo specifičnost privredne organizacije i privrednog života. U popisu je evidentirana desetina na sve zrnaste usjeve, koje su stanovnici davali u naturi. Pored ovih količina, navedena je i njihova vrijednost u akčama.

Autor rada „*Bihor u dokumentima osmanskog arhiva vlade Republike Turske*“ je Admir Adrović⁵ (71-82). Autor nadovi da Osmanski arhiv u Istanbulu kao jedan od najvećih svjetskih arhiva sadrži građu o prošlosti Bihora od XV do XX vijeka. Oko 60.000 dokumenata odnosi se na prostor Crne Gore, a kroz 134 dokumenta mogu se djelimično rekonstruisati pojedini događaji vezani za Bihor. Kroz različite vrste deftera može se pratiti kretanje stanovništva, prihvatanje Islama na prostoru Bihora, uspon i pad značaja Bihora kroz administrativnu transformaciju od kaze kao veće teritorijalne jedinice do kasabe.

„*Političke prilike u Bihoru u posljednjim godinama XIX vijeka*“, naslov je rada čiji je autor Sait Š. Šabotić⁶ (83-97). U ovom radu autor daje kratak pregled najznačajnijih dešavanja na području Bihora na samom kraju XIX vijeka. Nalazeći se pod jakim uticajem Pečke lige formirane 1899. godine i njenih eksponenata, stanovnici Bihora i njihovi politički uglednici su se našli u mreži izukrštanih političkih interesa Osmanske imperije, ojačale albanske inteligencije, Austro-Ugarske, Knjaževine Crne Gore i Kraljevine Srbije. U tako složenim uslovima odvijala se svojevrsna borba Bihoraca da ostanu „svoji na svome“, odnosno da poput drugih oblasti u Osmanskoj državi istaknu u prvi plan nužnost sprovođenja određenih reformi koje bi omogućile popravljjanje položaja najširih slojeva stanovništva. Svemu ovome dodati uveliko započetu borbu velikih sila za teritorijalno naslijeđe Osmanske imperije.

Šerbo Rastoder⁷, autor je rada „*Struktura stanovništva Novopazarskog sandžaka uoči balkanskih ratova 1912/1913. s posebnim osvrtom na područje današnje Opštine Petnjica*“ (99-125). U radu se razmatraju značajna pitanja koja se odnose na demografsku strukturu stanovništva Novopazarskog sandžaka uoči balkanskih ratova, posebno etnička i konfesionalna struktura koje su imale izuzetnog značaja u politici „stvaranja nacionalnih država“. Podaci koji su saopšteni u radu bazirani su na statistici države, putopisnim bilješkama, analizama i procjenama koje jasno ukazuju da je procenat hrišćanskog stanovništva u većini mjesta Novopazarskog sandžaka uoči balkanskih ratova dostizao jedva 25 %. Složena etnička i konfesionalna struktura u svakodnevnoj zbilji, nisu bile čest uzrok sukobljavanja muslimanskog i hrišćanskog stanovništva na teritoriji Novopazarskog sandžaka, već je to više bila posljedica

---

⁴ Marijan Premović – Filozoski fakultet Nikšić

⁵ Admir Adrović – Istanbul Üniversitesi

⁶ Sait Š. Šabotić – Filozofski fakultet Nikšić

⁷ Šerbo Rastoder – Univerzitet Crne Gore Podgorica

nacionalnih interesa Srbije i Crne Gore koje su željele teritorijalno proširenje na tom području, što je na kraju izazvalo burna dešavanja 1912/1913. godine.

Rad pod naslovom *“Uticaj migracija na destrukciju Gornjeg Bihora od balkanskih ratova 1912/1913. do danas”*, djelo je Izeta Šabotića⁸ (127-156). U radu se govori o prilikama na području Gornjeg Bihora u poslednjih 100 godina, koje su uticale na migracije stanovništva sa ovog prostora. Migracije su, kada je Gornji Bihor u pitanju, jedna konstanta. Proces koji neprestano traje više od jednog stoljeća, od balkanskih ratova (1912-1913.), pa sve do danas. Iste su imale ekonomsko-socijalni, ali i politički i prisilni karakter. Najizraženije su bile u vrijeme, i nakon velikih kriza i događaja. Muhadžirski pokreti sa područja Sandžaka i Gornjeg Bihora pokrenuli su se nakon balkanskih ratova, nastavljeni nakon Prvog svjetskog rata, intenzivirani u socijalističkom periodu (1945-1990.), i u vrijeme disolucije Jugoslavije (1991-1999.). Oni traju i danas. Migracije na ovom području bile su sastavni dio dogovora i interesa velikih sila, ali i rezultat lokalnih događaja, koji su uticali na stanje i status stanovništva. Rezultati migracionih procesa su brojni i posljedični. Danas se Bihorci nalaze na brojnim destinacijama širom svijeta. U nekim su se poprilično asimilirali, izgubivši vezu sa zavičajem, dok u drugima veza sa zavičajem još uvijek je živa i dinamična. Migracije su ostavile dubokog traga na ukupne prilike na području Gornjeg Bihora. One su kreirale i još uvijek kreiraju ukupan život u Gornjem Bihoru. Uglavnom su posljedičnog karaktera! To je proces u kojem je Gornji Bihor u demografskom pogledu desetkovan. Na taj način, reducirane su njegove najvažnije ekonomske, socijalne, obrazovne, zdravstvene i druge vitalne funkcije.

Zanimljiv rad kada je u pitanju demografska analiza podataka matičnih knjiga otvara Zećir Ramčilović⁹ u svom radu *„Demografska analiza podataka matičnih knjiga – Domovnica sačuvanih u džamiji u Petnjici iz perioda Kraljevine SHS/Jugoslavije“* (157-174). O značaju knjiga Domovnica dovoljno govori ovaj skromni rad, tačnije jedna analiza podataka matičnih knjiga koje se čuvaju u džamiji u Petnjici. Na početku ovog rada dat je kratak uvod o položaju Bošnjaka ovog dijela Sandžaka u periodu između dva svjetska rata, također i sa određenim zvaničnim demografskim podacima. U radu su napravljene osnovne demografske strukture naseljenih mjesta. Broj domaćinstava i stanovništva, kao i prosječan broj članova po domaćinstvu po naseljenim mjestima, po prezimenima i po polnoj strukturi. Uz njih je data i analiza prirodnog priraštaja i migracija u ovom periodu koje uveliko kompletiraju demografsku sliku Gornjeg Bihora. Ono što je potrebno napomenuti, kako autor ističe, a to je da za ove dokumente neophodna profesionalna restauracija i njihovo adekvatno čuvanje. Također, u knjigama nalazimo i veliki broj naknadno unešenih podataka, najčešće olovkom. Na ovaj način knjige gube do svoje autentičnosti i historijske vrijednosti, koja iz dana u dan biva sve veća.

“Istorijska toponimija Gornjeg Bihora (O onimu Lagatori)” naslov je rada

---

⁸ Izet Šabotić – Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

⁹ Zećir Ramčilović – Yahya Kemal College - Skoplje

čiji je autor Draško Došljak¹⁰ (175-179). U ovom radu autor se bavi etimologijom bihorskog sela Lagatori. Ovaj onim je bio predmet interesovanja historičara, etnologa, lingvистa. Selo Lagatori je smješteno u donjem toku rijeke Popče, sa njenje obje strane. Od susjednih sela ga odvaja Kutnje brdo i Spasojevica. Srednjovjekovni trgovački put iz stare Zete za Rašku najvjerovatnije je išao putem pored Komova. Od središta Budimljanske župe, jedan krak puta išao je niz Lim za Nikolj-Pazar, dok se drugi krak puta odvajao od Lima, preko Police i Bihora, na selo Lagatore i dalje preko Pešteri, pored sela Đerekara. Dalje je put vodio za Sjenicu i Ras. Ovaj put potvrđuje i Defter iz 1497. godine. Sa lingvističke strane riječ Lagator/Alagator je grčkog porijekla, ali je romanizovanoga porijekla završetkom – ator, a mogla je imati i apelativno, toponimijsko i antroponimijsko značenje.

Autor posljednjeg rada pod nazivom *“Osvrt na neka zbivanja na području Gornjeg Bihora u vrijeme Drugog svjetskog rata (1941-1945)”* je Azem Kožar¹¹ (181-219). U radu se daje osvrt na neka zbivanja i odnose snaga na području Gornjeg Bihora u toku Drugog svjetskog rata (1941-1945.). Ukazuje se na nedostatnosti socijalističke historiografije i nakon disolucije nastale publicistike, koje, svaka na svoj način, daju u mnogo čemu nedostatnu sliku zbivanja sa ovog područja. Autor nastoji na ratna zbivanja ukazati kako sa aspekta platforme narodnooslobodilačkog pokreta (NOP-a), tako i sa aspekta pragmatike života mjesnog bihorskog stanovništva koje nije bilo obuhvaćeno uticajem NOP-a, a koje je radi zaštite oformilo jedinice muslimanske milicije. Govori se o odnosu snaga NOP-a i muslimanske milicije kao i o drugim osobenostima ratnih zbivanja na ovom području. Autor ukazuje na pozitivan doprinos stanovništva Gornjeg Bihora ukupnom razvoju NOP-a, te na neminovnost skidanja dosadašnjih stereotipa i predrasuda svake vrste, a putem daljnje naučne historiografske spoznaje toga historijskoga razdoblja na ovom području.

Časopis *Glasnik Bihora* čiji je izdavač Centar za kulturu Petnjica sadrži radove eminentnih naučnika. Veći dio časopisa čine izvorni naučni radovi što ga čine još reprezentativnijim u naučnim i stručnim krugovima domaće, pa i šire javnosti. Osnovno obilježje svih radova koje je objavljeno u ovom časopisu je smiren naučni pristup, bez ikakvih mitoloških i političkih primjesa, prisutnih u dijelu historiografije, ne samo u Crnoj Gori nego i u njenom okruženju. Zbog svega navedenog postoji potpuna opravdanost i svrsishodnost izlaženja ovog časopisa. Autorima, uredništvu i redakciji čestitam na ovom prvom broju časopisa *Glasnik Bihora*, te ga stoga preporučujem naučnoj, stručnoj i široj čitalačkoj javnosti.

---

¹⁰ Draško Došljak – Filološki fakultet Nikšić

¹¹ Azem Kožar – Univerzitet u Tuzli

